

Εισαγωγή του γενεογράμματος στην οικογενειακή θεραπεία

Σ. Τρίλιβα

Τμήμα Ψυχολογίας Πανεπιστημίου Κρήτης

Σε αυτό το άρθρο γίνεται κατ' αρχήν ανασκόπηση της βιβλιογραφίας για τη θεωρία του οικογενειακού συστήματος σε ό,τι αφορά τη δημιουργία και χρήση του γενεογράμματος στην οικογενειακή θεραπεία. Στη συνέχεια, παρουσιάζεται διεκρινιστικά και με λεπτομέρειες η δημιουργία του γενεογράμματος. Δίδονται, τέλος, οδηγίες για την ερμηνεία της σχηματικής αναπαράστασης της ελληνικής οικογένειας.

Το γενεόγραμμα είναι μια σχηματική αναπαράσταση, στην οποία καταγράφονται πληροφορίες για τα μέλη της οικογένειας και τις σχέσεις τους για τρεις γενεές.

Το γενεόγραμμα δίνει την ευκαιρία στο θεραπευτή ή θεραπεύτρια να κάνει μια καταγραφή πληροφοριών για την οικογένεια. Με τη γραφική αυτή αναπαράσταση διευκολύνεται η κατανόηση των πολύπλοκων μορφών σχέσεων εντός της οικογένειας και έτσι το θέμα της επεξεργασίας και της διατύπωσης υποθέσεων για το κλινικό πρόβλημα, σε σχέση με το οικογενειακό περιβάλλον, τη δομή και τις μεθόδους συμπεριφοράς απλοποιείται. Επιπλέον, το γράφημα αυτό αφήνει το θεραπευτή και την οικογένεια να αποκρυπτογραφήσουν την εξέλιξη του προβλήματος της οικογένειας, μέσα από τρεις γενεές (Mc Goldrick and Gerson, 1985).

Ακολουθεί μια σκιαγράφηση της μεθόδου δόμησης του γενεογράμματος, παρουσίαση του τρόπου συγκέντρωσης πληροφοριών και μερικές αρχές για την ερμηνεία του γενεογράμματος.

Πριν να εξετασθεί ο σχεδιασμός ενός γενεογραφήματος, είναι χρήσιμο να αναφερθεί η θεωρία του οικογενειακού συστήματος, η οποία οδήγησε στη γέννηση του γενεογράμματος.

Η θεωρία του οικογενειακού συστήματος

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η δύναμη της σχέσης της οικογένειας είναι μια συνισταμένη των ατομικών δυνάμεων των μελών της οικογένειας, οι οποίες αλληλεπιδρούν η μια στην άλλη, δίνοντάς της την τελική της μορφή. Ούτε τα μέλη αλλά ούτε τα προβλήματά τους είναι ανεξάρτητα.

Και τα μεν και τα δε είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένα με ευρύτερα αλληλεπιδρώντα συστήματα. Το ισχυρότερο και το πιο θεμελιώδες σύστημα στο οποίο ανήκει ο άνθρωπος είναι η οικογένεια (Carter and Mc Goldrick, 1988). Η φυσική, κοινωνική και συναισθηματική λειτουργία των μελών της οικογένειας είναι τόσο αλληλένδετη ώστε οι αλλαγές σε ένα τμήμα του οικογενειακού συστήματος να επηρεάζουν και τα άλλα τμήματα. Επιπλέον, οι αλληλεπιδράσεις και οι σχέσεις των μελών της οικογένειας είναι αμοιβαίες και επαναλαμβανόμενες. Αυτό που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, από την πλευρά του ψυχοθεραπευτή, είναι η παρατήρηση των επαναλαμβανόμενων αλληλεπιδράσεων διά μέσου των γενεών.

Οι διαπροσωπικές συναλλαγές τονίζουν τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και ο βαθμός σύνδεσης των μελών της οικογένειας τα θεμέλια στα οποία οι θεωρητικοί βάσισαν και δημιούργησαν τη θεωρία του οικογενειακού συστήματος. Στη θεωρία του

Murray Bowen (1978) βασίστηκε η δημιουργία του γενεογράμματος.

Η θεωρία του Bowen θεωρεί το τρίγωνο —σύστημα των τριών— το πιο βασικό συστατικό σε οποιοδήποτε σύστημα συναισθημάτων. Για τον Bowen, το τρίγωνο είναι το πιο μικρό σταθερό σύστημα σχέσης. Το τρίγωνο παρουσιάζει συγκεκριμένα μοντέλα σχέσεων, τα οποία επαναλαμβάνονται είτε σε περιόδους στρες είτε σε περιόδους ηρεμίας. Όσο τα μοντέλα επαναλαμβάνονται στο τρίγωνο τόσο τα άτομα της οικογένειας αρχίζουν να δημιουργούν σταθερούς, παγιωμένους και αμετάβλητους ρόλους σε σχέση ο ένας με τον άλλον.

Κάθε οικογένεια επαναλαμβάνει αυτούς τους ρόλους και διατηρεί τα μοντέλα συναναστροφής. Κάτι που γίνεται σε μια γενεά, επαναλαμβάνεται στην άλλη. Τα ίδια ζητήματα-διενέξεις παίζονται σε κάθε γενιά με διαφορετική ίσως συμπεριφορά. Ο Bowen (1978) ονόμαζε αυτό «*επί γενεές διαβίβασεις των οικογενειακών μοντέλων*» (multigenerational transmission of family patterns).

Στο γενεόγραμμα, ο θεραπευτής ψάχνει για μοντέλα λειτουργίας, σχέσης και δόμησης που υπάρχουν σε κάθε γενεά της οικογένειας. Σύμφωνα με τους Boszormenyi-Nagy and Spark (1973), στόχος του θεραπευτή είναι να φανερώσει κρυφούς τρόπους με τους οποίους έχει αφοσιωθεί το άτομο στο οικογενειακό σύστημα.

Υπάρχουν πολλά μοντέλα σχέσεων σε κάθε οικογένεια. Ο Bowen, χρησιμοποιώντας την αντίληψη της διαφοροποίησης, δηλαδή της διαδικασίας με την οποία τα αναπτυσσόμενα μέλη μιας οικογένειας αρχίζουν να διαπλάθονται με διαφορετικό τρόπο σε εξειδικευμένα μέλη της οικογένειας και της κοινωνίας, και της εξατομίκευσης, περιέγραψε την εξατομίκευση ως μια διαδικασία με την οποία το άτομο ξεχωρίζει τη συναισθηματική λειτουργία από τη νοητική του λειτουργία, έτσι ώστε να έχει μεγαλύτερη επιλογή να δρα με το είδος της λειτουργίας που θέλει. Ο Bowen ορίζει τη διαφοροποίηση ως την ικανότη-

τα του ατόμου να μένει συναισθηματικά μη-αντιδραστικός, μη λυόμενος και μη κολλημένος με σημαντικούς άλλους. Αυτό έχει ως συνέπεια να είναι η ικανότητα του ατόμου να μένει συναισθηματικά κοντά στα μέλη της οικογένειάς του, δίχως να ελέγχουν τις ιδέες, τα συναισθήματα και τη συμπεριφορά του, τόσο μεγαλύτερη όσο ανώτερο είναι το επίπεδο διαφοροποίησης του εαυτού του, όσο δηλαδή μεγαλύτερη είναι η εξατομίκευση (Bowen, 1978 και Williamson, 1982).

Οι Kerr (1984) και Stierlin, Levi and Savaud (1979) υποδεικνύουν ότι υπάρχει αμοιβαιότητα στην αυτοδιαφοροποίηση. Όσο μεγαλώνει ο βαθμός διαφοροποίησης του ατόμου τόσο μεγαλώνει η ικανότητά του να αφήνει τους γύρω του να είναι ξεχωριστοί και διαφορετικοί. Αυτό αφορά και ολόκληρο το οικογενειακό σύστημα: όσο πιο διαφοροποιημένη είναι η οικογενειακή μονάδα τόσο λιγότερη ανάγκη έχουν τα μέλη της να ψάχνουν για επιβεβαίωση από τους άλλους ή να κατακρίνουν ή να κατηγορούν ο ένας τον άλλον εντός της οικογένειας. Επίσης θα έχουν μεγαλύτερη ικανότητα λειτουργίας και προσαρμοστικότητας (Bowen, 1978 και Farley 1979). Επιπλέον, ο βαθμός διαφοροποίησης της οικογένειας επιδρά πάνω στην ικανότητά της να προσαρμόζεται στις κοινωνικές και περιβαλλοντικές αλλαγές και στις εξελικτικές μεταβάσεις των μελών της (Carter and Mc Goldrick, 1980 και Arderon and Fleming, 1986).

Τα δυο τελευταία θεωρήματα του θεσμού του οικογενειακού συστήματος έχουν μεγάλη σημασία για την ελληνική οικογένεια. Στην παραδοσιακή ελληνική κοινωνία, τα μέλη μιας οικογένειας είχαν πρώτα την ταυτότητα της οικογένειας και μετά τη δική τους ταυτότητα. Έτσι όπως έχει αλλάξει και που συνεχίζει να αλλάζει η ελληνική κοινωνία σήμερα, υπάρχουν συγκρούσεις μεταξύ του παραδοσιακού και αυτού που δεν έχει πάρει μορφή ακόμη, σε ό,τι σχετίζεται με τη διαφοροποίηση και την εξατομίκευση των μελών της οικογένειας. Το γενεόγραμμα είναι ένα εργαλείο,

με του οποίου τη βοήθεια, ο Έλληνας ψυχοθεραπευτής θα βοηθηθεί να σχηματίσει γνώμη και να καταλάβει την οικογένεια που ζήτησε τη βοήθειά του.

Η δημιουργία του γενεογράμματος

Αυτό που ακολουθεί σ' αυτό το τμήμα του άρθρου είναι βασισμένο στο βιβλίο των Monica Mc Goldrick and Randy Gerson *Genograms in family assessment*. (1985). Τα σύμβολα που είναι στα διαγράμματα είναι τα καθιερωμένα αυτού του βιβλίου.

Για να σχηματισθεί το γενεόγραμμα πρέπει να γίνουν τρεις διαφορετικές διαδικασίες.

(1) Να σχεδιασθεί ο χάρτης της οικογένειας.

(2) Να σημειωθούν τα σημαντικά στοιχεία.

(3) Να δοθούν σχηματικά οι σχέσεις των μελών της οικογένειας.

Το γενεόγραμμα είναι μια γραφική αναπαράσταση, που δείχνει με ποιον τρόπο τα μέλη της οικογένειας είναι βιολογικά και νόμιμα συγγενείς. Ο «χάρτης» σχεδιάζεται από σύμβολα για τα άτομα της οικογένειας και γραμμές που περιγράφουν τις σχέσεις τους. Κάθε μέλος της οικογένειας συμβολίζεται από ένα τετράγωνο ή κύκλο ανάλογα με το φύλο του (Σχήμα 1). Για το άτομο που γίνεται το γενεόγραμμα (το συγκεκριμένο πελάτη ή ασθενή) οι γραμμές γίνονται διπλές (Σχήμα 2). Για τα άτομα που έχουν πεθάνει μπαίνει ένα «X» μέσα στον κύκλο ή στο τετράγωνο (Σχήμα 3) και η χρονολογία γεννήσεως και θανάτου απ' έξω.



Αρσενικό



Θηλυκό

Σχήμα 1. Σύμβολο φύλου¹



Αρσενικό Σ.Π.



Θηλυκό Σ.Π.

Σχήμα 2. Σύμβολο συγκεκριμένων πελατών



Χρονολογία γεννήσεως 10-66



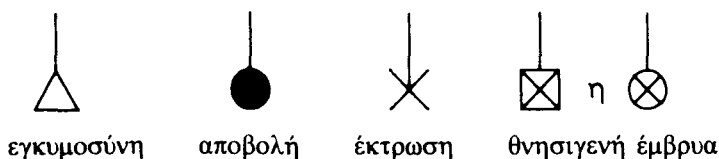
Χρονολογία θανάτου 51-89

Σχήμα 3. Ημερομηνίες γεννήσεως και θανάτου

1. Τα σχήματα είναι από τους Mc Goldrick and Gerson (1985).

Εγκυμοσύνες, αποβολές, εκτρώσεις και τα θνησιγενή έμβρυα συμβολίζονται όπως δείχνει το Σχήμα 4.

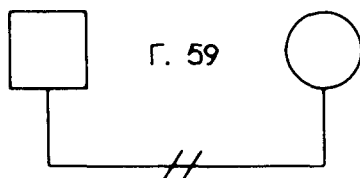
Δύο άτομα που είναι παντρεμένα συνδέονται με γραμμή, ο σύζυγος είναι στην αριστερή και η σύζυγος στη δεξιά μεριά



Σχήμα 4. Σύμβολα για εγκυμοσύνη, αποβολή, έκτρωση, θνησιγενή έμβρυα

(Σχήμα 5). Το Γ και το νούμερο είναι η χρονολογία γάμου.

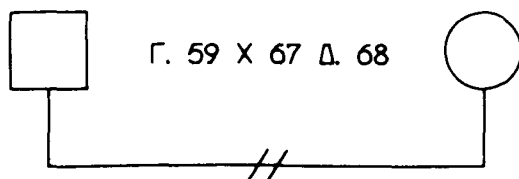
Στην ίδια γραμμή με το γάμο μπαίνει και ο χωρισμός και το διαζύγιο. Ο χωρισμός



Σχήμα 5. Σύμβολα γάμου

συμβολίζεται με / και το διαζύγιο με // (Σχήμα 6).

Αν μετά από ένα διαζύγιο υπάρξει και άλλος γάμος, αυτός σχεδιάζεται στο σχή-

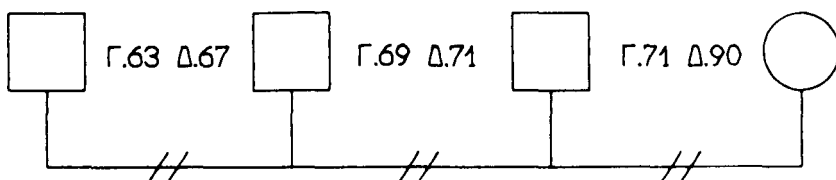


Σχήμα 6. Χωρισμός και διαζύγιο

μα από τα αριστερά προς τα δεξιά, με τον πιο πρόσφατο γάμο να έρχεται τελευ-

ταία (Σχήμα 7).

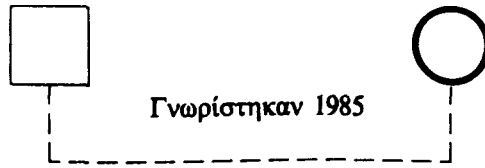
Αν ένα ζευγάρι έχει δεσμό ή συζεί, αλλά



Σχήμα 7. Μια γυναίκα που παντρεύτηκε και πήρε διαζύγιο τρεις φορές

δεν είναι παντρεμένοι, η σχέση τους σχεδιάζεται όπως των παντρεμένων ζευγαριών αλλά με διακεκομμένη γραμμή (Σχήμα 8).

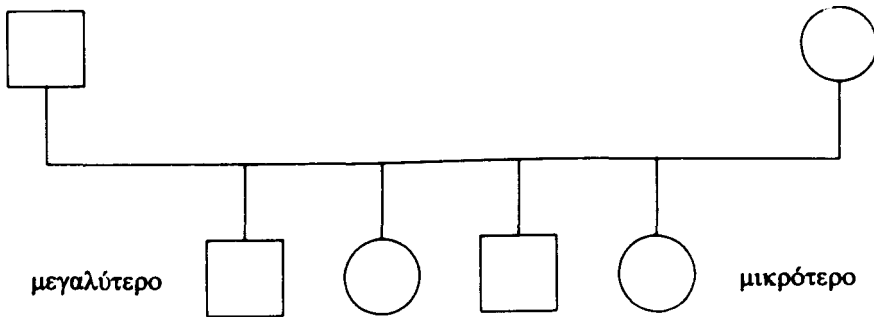
Αν το ζευγάρι έχει παιδιά, τα σύμβολα των παιδιών σχεδιάζονται κρεμασμένα κάτω απ' τη γραμμή που συνδέει το ζευγάρι.



Σχήμα 8. Ζευγάρι που δεν είναι παντρεμένο

Τα παιδιά σχεδιάζονται από τα αριστερά στα δεξιά και από το μεγαλύτερο προς το

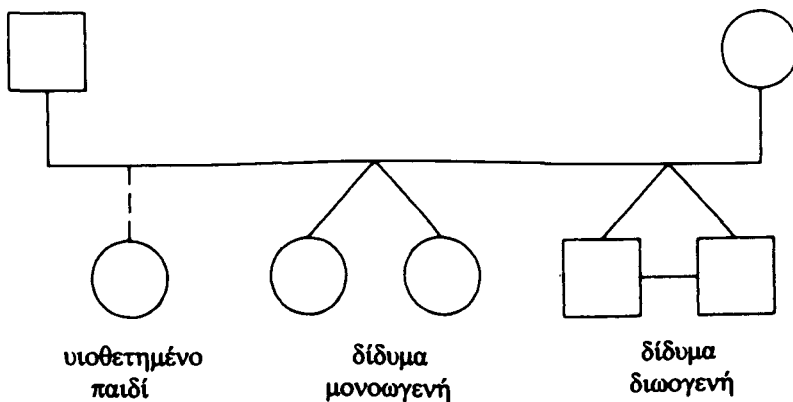
μικρότερο (Σχήμα 9).



Σχήμα 9. Σειρά γεννήσεως

Τα δίδυμα ή υιοθετημένα παιδιά σχεδιά-

ζονται όπως δείχνει το Σχήμα 10.



Σχήμα 10. Υιοθετημένα και δίδυμα παιδιά

Συγκέντρωση οικογενειακών στοιχείων

Υπάρχουν πολλά στοιχεία, τα οποία είναι σημαντικά στην ιστορία και στη λειτουργία κάθε οικογένειας. Όταν ο σκελετός του γενεογράμματος έχει σχεδιαστεί, ο ψυχοθεραπευτής αρχίζει να συγκεντρώνει και να σημειώνει πάνω στο γενεόγραμμα τα ακόλουθα στοιχεία:

(1) Δημογραφικά: ηλικία, θάνατος, τόπος όπου ζουν, απασχόληση, σπουδές του κάθε μέλους της οικογένειας. Για την ελληνική κοινωνία οι συνωνυμίες είναι πολύ σημαντικές.

(2) Στοιχεία για τον τρόπο που λειτουργεί η οικογένεια, προβλήματα υγείας, ψυχολογικά προβλήματα, προβλήματα με το νόμο, επιτυχίες, αποτυχίες, σχέσεις με τη θρησκεία και ιστορικό εργασίας.

Στην ελληνική κοινωνία είναι σημαντικός ο τρόπος με τον οποίο προσλαμβάνεται κάποιος στη δουλειά του (π.χ. γνωριμίες, μέσον).

(3) Σημαντικά οικογενειακά γεγονότα: απώλειες, μετακομίσεις, διαζύγια, γάμοι, οικονομικές κρίσεις.

Σύμβολα για τις σχέσεις μέσα στην οικογένεια

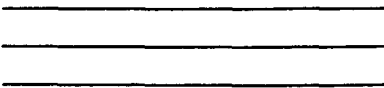
Το τρίτο επίπεδο της δημιουργίας του γενεογράμματος είναι ο σχεδιασμός των σχέσεων των μελών της οικογένειας. Είναι το πιο δύσκολο σημείο διατύπωσης, διότι προέρχεται από συμπεράσματα.

Τα έξι διαφορετικά σύμβολα και είδη σχέσεων που έχουν αναπτύξει οι Mc Goldrick and Gerson (1985) παρουσιάζονται στο Σχήμα 11.

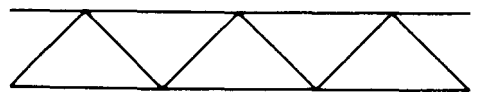
Για κάθε άνθρωπο αυτές οι «ετικέτες» για τις σχέσεις έχουν προσωπική και υποκειμενική σημασία. Ο κάθε ψυχοθεραπευτής καθορίζει για τον εαυτό του τι σημαίνουν αυτές οι «ετικέτες». Ορισμένα παραδείγματα θα μπορούσαν να είναι τα παρακάτω.

(α) Πολύ στενές ή συγχωνευμένες σχέσεις, δηλαδή σχέσεις που χαρακτηρίζονται από συναισθηματική αντιδραστικότητα, ανικανότητα να διευθύνει ή να εκφράσει κάποιος τις σκέψεις ή τις απόψεις του και να είναι υπεύθυνος για τον εαυτό του.

Σχήμα 11. Σύμβολα για είδη σχέσεων



Πολύ στενές
συγχωνευμένες σχέσεις



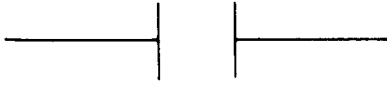
Συγχωνευμένες και συγκρουόμενες
σχέσεις



Κακές ή συγκρουόμενες
σχέσεις



Στενές σχέσεις



Αποξενωμένες ή
αποκομμένες σχέσεις



Αποστασιοποιημένες σχέσεις

β) Συγκωνευμένες και συγκρουόμενες σχέσεις, δηλαδή σχέσεις που χαρακτηρίζονται από προσπάθειες κάποιων μελών της οικογένειας να πάρουν τα άλλα μέλη με το μέρος τους. Σχέσεις που κτίζουν ακατάλληλα τρίγωνα και συνασπισμούς μέσα στην οικογένεια.

(γ) Κακές ή συγκρουόμενες, δηλαδή σχέσεις που χαρακτηρίζονται από εχθρικότητα, καβγάδες και τσακωμούς.

(δ) Στενές σχέσεις, δηλαδή σχέσεις με οικειότητα, η οποία φαίνεται με τον αμοιβαίο σεβασμό ή ενδιαφέρον, την αγάπη και τη δέσμευση που δείχνει ο ένας για τον άλλο. Δείχνουν αυτά τα συναισθήματα, αλλά έχουν ξεχωριστά και ευδιάκριτα όρια για τον εαυτό τους. Έτσι μπορούν να είναι αυτόνομοι και να θέτουν όρια στις σχέσεις τους.

(ε) Αποξενωμένες ή αποκομμένες σχέσεις, δηλαδή σχέσεις που δεν υπάρχει επαφή. Δεν μιλούν τα άτομα μεταξύ τους και δεν βλέπονται.

(ζ) Αποστασιοποιημένες σχέσεις, δηλαδή υπάρχει επαφή, αλλά δεν υπάρχει οικειότητα και συναισθηματικός δεσμός.

Ερμηνεία του γενεογράμματος

Υπάρχουν πάρα πολλές μέθοδοι για να ερμηνευθεί και να αποδοθεί η έννοια του γενεογράμματος από κάθε ψυχοθεραπευτή. Παρακάτω αναφέρονται μερικοί γενικοί τρόποι με τους οποίους ο ψυχοθεραπευτής μπορεί να κάνει υποθέσεις για τη δομή, τη λειτουργία και τη σχέση στην οικογένεια.

Οικογενειακή δομή

Από την εικόνα του γενεογράμματος, ο θεραπευτής βλέπει τη σύνθεση και την ισοσύσταση της οικογένειας. Από το γράφημα βλέπει εάν ο πυρήνας της οικογένειας είναι άθικτος ή όχι, αν υπάρχουν διαζύγια, δεύτεροι γάμοι, αν η οικογένεια συζεί με άλλα μέλη εκτός από αυτά που αποτελούν τον πυρήνα της οικογένειας (μητέρα, πατέρας, παιδιά). Δεν υπάρχουν πολλά πράγματα που μπορεί να ερμηνεύσει κανείς μόνο και μόνο από το γεγονός ότι η οικογένεια έχει παραμείνει άθικτη, εν τούτοις τα διαζύγια, η συγκατοίκηση τριών γενεών και ο ρόλος των υπολοίπων μελών της οικογένειας είναι πηγές πλούσιες σε πληροφορίες και ίσως σε ερμηνείες.

Για την ελληνική οικογένεια οι ρόλοι που παίζουν οι γιαγιάδες, οι παππούδες, οι θείοι και οι θείες είναι πολύ σημαντικοί. Τα ονόματα που έχουν δώσει στα παιδιά και οι συμβολικές επιρροές των ονομάτων είναι άξιες προσοχής και συζήτησης με όλα τα μέλη της οικογένειας.

Η δομή της οικογένειας φανερώνει τη σειρά που εμφανίζονται τα αδέρφια, το γένος τους και τη διαφορά ηλικίας. Η σημασία του σχήματος αυτού έχει μελετηθεί από τον Adler (1958) και τον Toman (1976). Το σχήμα των αδελφών παίζει μεγάλο ρόλο στη συναισθηματική εξατομίκευση μέσα στον πυρήνα της οικογένειας, αλλά και στη σχέση τους με τους συζύγους και τα παιδιά τους στο μέλλον. Για τον Toman (1976), το πρωτότοκο παιδί έχει πολλά πατρικά ή μητρικά στοιχεία. Πολλές φορές

αυτά τα παιδιά νιώθουν υπεύθυνα για τη στήριξη της οικογένειας και τη συνέχιση της παράδοσης. Έτσι νιώθουν ότι έχουν έναν ανώτερο σκοπό στη ζωή τους. Παράλληλα οι γονείς έχουν πολλές απαιτήσεις από τα παιδιά αυτά, τους δίνουν μεγάλες ευθύνες λέγοντας: «*Εσύ είσαι ο μεγαλύτερος ή η μεγαλύτερη κι έτσι πρέπει να...*»

Τα στερνοπαίδια παραμένουν τα μωρά της οικογένειας για όλη τους τη ζωή. Τα φροντίζουν όλοι και τους δίνεται η ευκαιρία να μένουν ξέγνοιαστα από τα προβλήματα της οικογένειας. Αυτά τα παιδιά μπορεί να έχουν λιγότερη ευθύνη και να δείχνουν λιγότερο σεβασμό ή να συμβιβάζονται λιγότερο (Tomar, 1976).

Τα μεσαία παιδιά παίρνουν χαρακτηριστικά και από τα πρωτότοκα και από τα στερνοπαίδια. Πολλές φορές είναι τα παιδιά που δίνουν μεγάλη μάχη για να τραβήξουν την προσοχή των γονέων και των άλλων μελών της οικογένειας.

Αν και μπορούν να δοθούν κάποιες ερμηνείες με βάση το σχηματισμό των αδελφών στον αστερισμό της οικογένειας, ο θεραπευτής πρέπει να έχει πάντα κατά νου ότι οι χαρακτηρισμοί αυτοί δεν είναι απόλυτοι. Κάποιοι παράγοντες που μπορεί να έχουν επιρροή στο σχηματισμό γεννήσεως είναι οι εξής: (α) ο χρόνος γέννησης του παιδιού στην ιστορία της οικογένειας, (β) η ιδιοσυγκρασία / χαρακτήρας / κράση του παιδιού, (γ) το «πρόγραμμα» της οικογένειας για το παιδί, και (δ) μεροληψίες και σκέψεις των γονέων για το φύλο του παιδιού.

Στην ελληνική οικογένεια υπάρχει διαφορά στον τρόπο απόκτησης ταυτότητας μεταξύ των αρσενικών και των θηλυκών μελών της (Trilivas, 1990). Υπάρχουν προσδοκίες και κανόνες συμπεριφοράς διαφορετικοί για τα κορίτσια και για τα αγόρια, για τις γυναίκες και για τους άνδρες. Έτσι, ο ρόλος της γυναίκας και οι απασχολήσεις που ενισχύονται, καθώς και η επιτρεπόμενη συμπεριφορά της είναι διαφορετική από του άνδρα. Ο θεραπευτής πρέπει να είναι έτοιμος να αναφέρει αυτά

τα θέματα στη διάρκεια της θεραπείας.

Μοντέλα

Σε κάθε οικογένεια υπάρχουν διαφορετικοί ρόλοι που παίζονται από τα μέλη της οικογένειας. Άλλος είναι υπεύθυνος, άλλος εξαρτημένος, άλλος πετυχημένος, άλλος προμηθευτής, άλλος άτυχος, άλλος άρρωστος, άλλος περιποητικός κ.λπ. Αυτή η κατανομή των ρόλων μπορεί να δημιουργεί προβλήματα, ειδικά εάν υπάρχει κακή κατανομή.

Άλλα μοντέλα συμπεριφοράς που υπάρχουν και επαναλαμβάνονται από γενεά σε γενεά είναι τα μοντέλα «*προβλημάτων*», όπως ο αλκοολισμός, η κατάθλιψη, η αυτοκτονία και το διαζύγιο. Ο θεραπευτής μπορεί να παρακολουθήσει τη συμπεριφορά που επαναλαμβάνεται σε κάθε γενεά και να προσπαθήσει να την ερμηνεύσει.

Τέλος, άλλα μοντέλα είναι επίσης και οι επιτυχίες, οι αποτυχίες και οι κώδικες συμπεριφοράς εντός της οικογένειας.

Σχέσεις

Οι σχέσεις μέσα στην οικογένεια είναι πολύ σημαντικές. Ο θεραπευτής μπορεί να χρησιμοποιήσει το σχεδιάγραμμα του γενεογράμματος για να αναπτύξει συζητήσεις για τις σχέσεις που υπάρχουν στην οικογένεια. Οι διαφορές στην αντίληψη αυτών των σχέσεων και οι φιλοδοξίες που έχουν τα μέλη της οικογένειας για τις σχέσεις τους, οδηγούν σε δημιουργικές συζητήσεις. Σε πολλές ελληνικές οικογένειες υπάρχει τάση για υπερβολικά στενές σχέσεις και ταύτιση του παιδιού πρώτα με την οικογένεια. Τα όρια της στενότητας των σχέσεων, οι υποχρεώσεις μεταξύ γονέων-παιδιών, παιδιών-γονέων και η οικονομική εξάρτηση των παιδιών είναι σημαντικοί παράγοντες στη δημιουργία προβλημάτων στην ελληνική οικογένεια.

Συνοψίζοντας, σε αυτό το εισαγωγικό άρθρο για τη χρήση του γενεογράμματος,

είδαμε τις θεωρητικές βάσεις του, τον τρόπο που μπορεί να κατασκευασθεί και μερικές ερμηνείες τις οποίες μπορεί να χρησιμοποιήσει ο θεραπευτής. Το γενεόγραμμα είναι απλώς ένα εργαλείο στη θεραπεία της οικογένειας. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μέσον ανάπτυξης της σχέσης θεραπευτή-οικογένειας, να κάνει ορατά κάποια μοντέλα συμπεριφοράς και σχέσης των μελών της οικογένειας, να ρίξει φως στον τρόπο που βλέπει ο ένας τον άλλον στην οικογένεια και να αλλάξει, ίσως, την αντί-

ληψή τους.

Τελικώς, αυτή η τεχνική, όπως παρουσιάστηκε, δεν έχει ερευνηθεί στην Ελλάδα· είναι όμως ιδιαίτερα αποτελεσματική στην κλινική πράξη. Η αποτελεσματικότητα βασίζεται στη δεξιότητα του θεραπευτή. Η επιτυχία της χρήσης του γενεογράμματος θα έπρεπε να ερευνηθεί πιο συστηματικά μέσα από την εφαρμογή του σε διαφορετικές οικογένειες και από διαφορετικούς θεραπευτές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Adler A. *What life should mean to you?* New York, Capricorn Books, 1958.

Anderson S.A. and Fleming W.M., Late adolescents identity formation. Individuation from the Family of origin. *Adolescence*, 1986, 21, 785-796.

Bowen M. *Family therapy in clinical practice*. New York. Jason Aronson, 1978.

Boszormenyi-Nagy I. and Spark G. *Invisible loyalties*. New York. Harper and Row, 1973.

Carter E.A. and Mc Goldrick M. The family life cycle and family therapy: An Overview. In E.A. Carter and M. Mc Goldrick (Eds). *The changing family cycle: A framework for family therapy*. (2nd Ed). New York, Allyn & Bacon, 1989.

Kerr M.E. Theoretical base for differentiation of self in one's family of origin. *The Clinical Supervisor*, 1984, 2, 3-36.

Mc Goldrick and Gerson R. *Genograms in family assessment*. New York, Norton, 1985.

Stierlin H. Levi L.D. and Savard R.J. Parental perceptions of separating children. *Family Process*, 1979, 10, 411-427.

Toman W. *Family constellation* (3rd Ed). New York, Springer, 1976.

Trilivas S. Identity and relatedness within the family of origin in urban and rural Greece. Unpublished Doctoral Dissertation. The Graduate School of Applied and Professional Psychology. Rutgers, The State University, 1990.